

ЕФИКАСНОСТ ИДЕОЛОШКО-ПОЛИТИЧКОГ РАДА СТАРЕШИНА

Показало се да иза идеолошко-политичких знања и уверења, као и степена идејног јединства старешина и свих комуниста у Армији, који су на завидној висини, заостаје њихова идејно-политичка активност, борбеност и доследност у разрачунавању са разним негативним појавама и схватањима која разводњавају нашу политику и борбу за јачање морално-политичког јединства јединица. Ради се, у ствари, о недовољној ефикасности идеолошког рада. Свестрани и велики пораст идеолошко-политичких знања старешина не прати и одговарајућа њихова идејно-политичка активност у јединицама и друштвеном животу комуне — заостаје њихова свакодневна активност на објашњавању и спровођењу политике СКЈ и наше војне политике наполе, њихова борба против разних слабости, погрешних схватања, негативних појава и деформација. Да би се сагледала ефикасност, односно сврсисходност и функционалност идеолошког рада неопходно је, пре свега, размотрити факторе који то опредељују, као и садржај, организацију, облике и методе овога рада.

ФАКТОРИ КОЈИ НАЈВИШЕ ОПРЕДЕЉУЈУ ЕФИКАСНОСТ ИДЕОЛОШКО-ПОЛИТИЧКОГ РАДА

У разматрању овог проблема намеће се у првом реду питање чиме објаснити недовољну ефикасност идеолошког рада. Одакле тај раскорак између идеолошких знања и уверења, на једној, и идејно-политичке активности и праксе уопште, на другој страни? Правило је уколико су знања већа, односно уколико је спознаја наше друштвено-економске и друштвено-политичке стварности, наше опште и војне политике потпунија, утолико су и уверења дубља и чвршћа, утолико је и идејно-политичка активност у пракси у духу те политике већа и бољег квалитета. Али, то је правило са много изузетака. „Теорија постаје материјална сила кад овлада масама“, то јест кад прерасте у свест и поступке људи. Идејно-теоријска знања добијају, значи, пуну вредност тек кад се материјализују у свести и активностима људи (а то је веома дуг и сложен процес, изложен разноврсним утицајима). Наиме, на ставове, а посебно активност људи, утиче низ фактора ван домена идеолошког, образовног, па и васпитног рада уопште, који јој могу погодовати или је спутавати, односно разводњавати. Због тога је неправилно за све слабости и негативне појаве тражити узроке у идеолошком раду, а још мање у идеолошким политичким знањима. На расположење и активност људи утичу многи објективни и субјек-

тивни фактори, који стално или повремено дејствују. (Општи успеси и стање у земљи и свету, квалитет руковођења, кадровска и стамбена ситуација итд. Утицај идејног наслеђа, старих схватања и навика, туђи идејни утицаји итд. су фактори који ће још дуго, у већој или мањој мери, деловати на формирање социјалистичке свести и акције људи.)

Поред тога, у разматрању ефекта идеолошко-политичког рада, не сме се тај рад поистоветити са васпитним радом уопште, нарочито са моралним васпитањем, мада је идеолошко и политичко васпитање основа целокупног васпитања, па и моралног. Међутим, целокупно васпитање је шире и укључује у себе и идеолошко-политичко. Овим се не умањује улога идеолошког рада, а још се мање супротставља идеолошко-политичко васпитање моралном, јер се она у пракси међусобно прожимају. Идеолошка, политичка и морална свест се у понашању и активности људи стапају и скупно манифестују. Овде је било потребно само указати да се идеолошким радом не могу попуњити све празнине у васпитном раду и истаћи велики значај моралног васпитања, с обзиром да оно непосредније даје резултате у области понашања, активности и моралних својстава људи (уредност, дисциплина итд.).

Очигледно је, значи, да би потпуније разумевање овог несклада између идеолошких знања и активности старешина, односно дубље разумевање чињенице да обиман и разгранат рад на идеолошком образовању није дао одговарајуће резултате на подручју идејног и акционог јединства комуниста, њиховог држања и упорности у борби са разним слабостима и негативним појавама, изискивало свестранију студију и разматрање низа фактора који на то утичу. Ограничићу се на неке субјективне факторе који су директно у сфери идеолошко-политичког рада, или су у непосредној вези са њим, а који, мислим, у нашој пракси снажније утичу на ефикасност идеолошког рада.

Један од њих је једнострано гледање на идеолошко-политички рад, као на сектор и извесна раздвојеност између идеолошког рада и идејне борбе. Идеолошко-васпитни рад није свуда, нити у довољној мери постао интегралан део функционалног посла свих старешина, команди и органа. Још има схватања (и отуд, нужно, одговарајуће праксе) да се то тиче само „политичара“. Зато је оправдан захтев да се још снажније развија непосредна и пуна одговорност старешина за садржај, квалитет, начин и систематичност извођења идеолошко-политичког рада у јединицама и установама којима руководе. Не мање значајан је и захтев да свака радња и активност (израда разних прописа, анализа, приручника и сл.) имају своју идејно-политичку страну или своју идејно-теоријску подлогу.

Најважније је, свакако, што се идеолошки рад не остварује увек у тесној вези са идејно-политичким струјањима и појавама у јединицама и на терену и активношћу старешина која се у вези с тим испољава или би морала да се испољи. Многи поистовећују идеолошко-политички рад са идеолошким образовањем. Он се не спроводи и не третира као фактор идејне борбе и активности. Наиме, није свима јасно — бар се то у практичном раду многих команди и организација не види — да је развијање идејне борбе и идејно-политичке активности примаран задатак, док се идеолошко образовање појављује само као

функција идејне борбе. Тиме се објашњава да садржај — тематика идеолошко-политичког образовања често не одговара конкретної идејној и морално-политичкој проблематици јединица, не израста из идеолошко-политичких проблема и потреба старешина у њиховој друштвено-политичкој активности. А управо органска зависност и повезаност идеолошко-политичког рада са идејно-политичком активношћу комуниста, са идејном проблематиком, са целокупним радом комуниста јесте његова основна карактеристика и битан услов његове вредности и ефикасности.

Идеолошко образовање је само један вид и услов идејног формирања комуниста и њиховог оспособљавања за идеолошко-политичку активност. Пракса, активност комуниста, има не мањи значај за њихово идејно изграђивање. У борби против туђих и застарелих схватања, против разних антисоцијалистичких појава и деформација, кроз свакодневну активност на јачању социјалистичких односа и дисциплине у јединицама, на сузбијању разних девијација у тој области итд., подиже се свест, продубљавају уверења, изостравају критерији и развија политички рефлекс. Таква активност подстиче стваралачко мишљење и стваралачки дух. У идејној борби, знања добијају своју праву, функционалну вредност. Интерес за учењем зависи од степена и квалитета идејно-политичке активности.

У пракси, у проналажењу нових решења, ничу и нарастају потребе за новим знањима, за дубљом и конкретнијом спознајом политике СКЈ и интенција друштвеног развитка. На тај начин пракса и идејна борба имају повратно позитивно дејство на идеолошко образовање, формирајући интерес и стваралачки однос према учењу. То је, у ствари, познати однос теорије и праксе, свести и акције, учења из књиге и учења из живота, из нашег развитка.

Значај ове идејно-политичке и васпитне активности комуниста за њихово идејно формирање, за подизање свести, не може се преценити. Друг Кардељ у свом излагању после Писма ИК, поводом измена у организацији савезне управе у вези с тим каже: „... да је садашња акција против поменутих деформација више учинила и чини за формирање таквих моралних норми и за изграђивање социјалистичке друштвене демократске свести него године агитационо-пропагандистичких дискусија“.

Овим се, наравно, нимало не умањује значај идеолошког образовања, већ се само оно подређује пракси, идејно-политичкој борби и активности комуниста, како би и та пракса још више значила у њиховом идејном формирању. Овим само желим истаћи да основно мерило вредности идеолошког рада — а у оквиру тога и идеолошко-политичког образовања — није само количина стечених знања, па ни степен идеолошког јединства — мада су обоје веома значајни, уско повезани и условљени — већ, пре свега, степен личног усвајања ставова и принципа наше опште и војне политике и с тим у вези интензитет и квалитет свакодневне активности комуниста у духу те политике. Доследном применом овог критерија, кад би се и хтело, не може се занемарити идеолошко образовање просто због тога што ефикасна идејна активност тражи темељито познавање наше опште и војне политике. Захуктали и све сложенији друштвени развитак, пун супротности па и застоја, тражи солидна знања, стално теоретско

изучавање. У тим условима и улога комуниста и свих свесних снага постаје сложенија. Она захтева већа знања и напосе способност за анализу и сагледавање идеолошко-политичких проблема. Не би се, значи, смело ићи у другу крајност па истицати само важност конкретне акције, проблема и питања текућег идејно-политичког збивања, нити уопште супротстављати идеолошко образовање идејно-политичкој акцији.

Организациони рад СКЈ (па и команди) није увек довољно унапређиван управо са становишта његовог смисла: развијања идејно-васпитног деловања комуниста и квалитета њиховог рада уопште. Идејна и организациона изградња СКЈ иду упоредо и међусобно се условљавају и допуњују. Сигурно је да активност комуниста има за њихово идеолошко формирање велики значај, утолико већи, уколико је та активност више организована, усмерена у жељеном правцу и идејно-политички смишљена — и обрнуто. Нема сумње да би препуштање активности комуниста стихији само олакшавало утицај негативних фактора и разводњавало снагу њихове акције. Због тога је оправдан захтев да активност људи буде организована, у потребној мери усмеравана и контролисана.

Остваривање организационих принципа на којима почива Савез комуниста (партијска дисциплина, демократски централизам, критика итд.) омогућује и подстиче конструктивну активност (а тиме и идејну изградњу) комуниста. Узмимо за пример један од најважнијих принципа — *демократски централизам*. Суштина и смисао тог принципа јесте управо остваривање идејног и акционог јединства комуниста, што има централни значај за СКЈ и главни је показатељ утицаја појединих организација. Међутим, идејно јединство не значи увек и акционо, иако је увек неопходан услов акционог јединства. Нису баш ретке основне организације — па и руководства — где се кроз дискусију, чак и кроз борбу мишљења, дошло до јединствених ставова и закључака, али у пракси многи различито поступају. Демократски централизам претпоставља и омогућује да се кроз борбу мишљења дође до чвршћег и дубљег јединства мишљења и ставова, али налазе и безусловно јединствену активност свих комуниста у духу заузетих ставова (као и у остварењу одлука виших форума). У противном би се, због објективних противречности — пре свега због различитог положаја и интереса људи — у пракси то идејно јединство и решеност распршили као пара чији ефекат није одређеним уређајима каналисан у жељеном правцу.

Неговање критике има изузетан значај не само за већу активност и морално-политички лик старешина, него и за њихово идејно изграђивање. Добронамерна, објективна и солидно аргументована критика доприноси не само стварању здраве радне атмосфере, већ и конкретнијем сагледавању појединих проблема, политичке линије СКЈ и ставова о многим битним питањима. Линија незамерања, устручавања од критике увек доводи до деформација, до одређених идејно-политичких проблема. Доводи не само до нездравих и несоцијалистичких односа, нетрпељивости, пораста критизерства, већ преко тога и до слабљења политичке активности и елана у раду. Где прин-

ципијелна критика није била потпуно заступљена долазило је до „нормалног“ парадокса: ограничавање критике „због јачања дисциплине и ауторитета старешина“ редовно је имало за последицу обрнут ефекат — слабљење дисциплине и ауторитета старешина и у вези с тим разне појаве безвољног, чиновничко-формалистичког односа према послу и слабљење активности у целини.

Тако је и са осталим питањима организације и рада СКЈ (припрема и идејни ниво састанака, контрола — разматрање спровођења усвојених ставова и закључака, казне и сл.), јер целокупан организациони рад и изградња СКЈ имају за циљ јачање идејно-политичке активности.

Метод рада неких организација СКЈ уопште, а у третирању идеолошко-политичког рада напосе, није довољно подстицао идејну борбу и активност комуниста. Чим се идеолошко-политички рад разматра више са становишта његове организационо-методске стране (организација, форме, предавања, дебате, итд.), а мање његова образовно васпитна и акциона вредност (колико утиче на свест, уверења, понашања и активност људи), јасно је да такво разматрање није могло дати потребне резултате на плану подизања активности.

У неким јединицама није готово било анализе идејних проблема. Многи не виде идејне појаве, иако свакодневни практични рад имплиците садржи и своје актуелне идеолошко-политичке проблеме. Појединим практичним проблемима (јер се организација СКЈ мора бавити свим питањима живота и рада јединица) није се увек и довољно прилазило са њихове идејно-политичке стране. Очигледно да третман многих питања на истоветан начин како то раде команде, није довољно стимулирао идејно-васпитну активност комуниста. Специфичност Армије је у томе што су команде до краја и у целини одговорне за сав живот и рад јединица, за извршење свих задатака. Та улога команди не сме се ничим слабити, већ само јачати. Природно је, значи, и на линији највеће „помоћи“ команди, да се организације снажније оријентишу на праћење и студију идејних проблема и, с тим у вези, борбу против разних деформација и негативних појава, које разводњавају наше напоре и успоравају темпо нашег напредовања, као и да сваком проблему прилазе са његове идејно-политичке стране, да у анализи свих проблема траже решење и на плану идејно-политичког и морално-политичког васпитања. То је и основна претпоставка да се избегне поистовећивање улоге и метода рада команди и организација СКЈ, а и најефикаснији начин синхронизовања њиховог рада. Тиме СКЈ, као самостална и руководећа политичка снага, уноси разумевање, свест, политику и стваралачки однос у извршење свих послова и наређења команди и у целокупно функционисање војног организма. Без сумње, овим се јаче развијају и самоиницијатива, самосталност и активност комуниста, што је од неоцењивог значаја, с обзиром да је живот у Армији више регулисан прописима, него у другим организацијама, а ипак он је и у Армији толико богат и садржајан да се и бројним прописима не може ни изблиза у целини регулисати. Простора за самостално и иницијативно деловање на бази и у духу општих прописа и опште политичке линије СКЈ, има и биће, значи, и у Армији веома много.

Начин обраде тематике такође је један од узрочника неефикасности идеолошког рада. Сигурно је да доста изражена тенденција идеализирања наше стварности — недовољно и неблаговремено упознавање људи са проблемима и тешкоћама изградње земље и начинима њиховог савлађивања — није мобилизационо деловала. На другој страни, апстрактна и беживотна обрада многих питања такође смањује ефекат идеолошког рада. Она често није одговарала на текуће идејне и морално-политичке проблеме. Предавач није увек имао јасан васпитни циљ свог излагања. Многи другови из грађанства (превелико ангажовање предавача из грађанства је још више одвајало начин обраде од идејних проблема и струјања у јединицама) полазећи најчешће од општих услова, нису увек били тако припремљени да би могли знати са каквим се схватањима и појавама морају кроз своје излагање обрачунати. Тако је и са руковођењем са дебатама. Итд.

И недовољно развијена информативна служба може неповољно утицати на ставове и активност старешина (па и свих припадника Армије). Сложеност и темпо нашег друштвеног кретања (подразумевајући ту и одбрану земље) упућују на много већу потребу да се старешине и комунисти брже и свестраније упознају са проблемима за које су заинтересовани, са питањима која намеће њихова идејно-политичка активност. Они се у свакодневной пракси сусрећу са разним проблемима, дискутују о њима и заузимају ставове и закључке онако како знају, колико су у стању да сагледају њихову суштину. Према томе, кад погрешно цене и делују, то је по правилу зато што не знају, што немају довољно елемената — података за потпунију оцену, што проблем не могу сагледати са више аспеката.¹ Потпунијим информисањем старешина о значајним мерама, резултатима, догађајима и проблемима, омогућује им се да буду активнији и да се афикасније супротставе разним негативним појавама и схватањима — да сигурније, са више аргумената и мање наметљиво развијају идејно-васпитну активност.

И студијско-истраживачки рад у Армији утиче на степен и квалитет идејно-политичког ангажовања старешина. Брз развитак наше армије и одбрана земље намеће нове проблеме и задатке чије благовремено и свестрано сагледавање и изучавање олакшавају оријентацију и јачају активност старешина.

Процес социјалистичког преображаја на свим секторима наше друштвене делатности законито се одражава и на Армију. Односи у друштву неминовно утичу на односе у Армији, па чак и онда кад се у том правцу не би ништа организовано предузимало. Прогресивни развитак наше земље наилази на низ тешкоћа објективне и субјективне природе (материјални и идејни остаци прошлости, недовољно развијена друштвена свест итд.), које такође утичу и одражавају се на Армију.

Према томе, нужно је пратити друштвена кретања у земљи и тражити решења која одговарају намени и задацима Армије и условима у којима се изграђује. При тражењу таквих решења могућне су две крајности: пренаглашавање армијских специфичности или,

¹ Непријатељски и негативни елементи могу необавештеност људи само злоупотребљавати, користећи лажне податке, бројке и сл.

пак, премало узимање у обзир ових специфичности, њихово недовољно сагледавање.

Прва има за последицу заостајање Армије иза друштвеног развитка, сувише истицања формалног (на пример, истицање формалне на штету свесне дисциплине), јачање тенденција бирократизма и чиновничко-формалистичког односа према послу и сл. Друга крајност има као основну последицу јачање тенденција либерализма (малограђанског и у основи анархистичког гледања на односе, режим и дисциплину у Армији).

Разумљиво је да су обе крајности неприхватљиве за Армију. Проблем је значи у тражењу адекватних решења за армијски организам, која ће, с једне стране, ићи укорак с друштвеним развитком — па према томе и у Армији јачати улогу човека — али која ће, с друге стране, по начину решења одговарати нашим специфичним армијским условима и потребама. Нити се може допустити конзервирање односа уколико више не одговарају, нити пак истрчавање. Међутим, обезбедити да Армија иде укорак с друштвеним развитком и притом правилно ценити и уважавати армијске специфичности управо је најделикатнији посао. Ту су, по природи саме ствари, могуће разне деформације, погрешна схватања (заостајања, истрчавања и сл.) итд. Одатле, управо, нужност и значај систематског студијског рада уопште, а и са становишта идејно-политичке активности старешина на подручју армије и разних питања одбране земље.

Људи у својој свакодневној активности морају, према томе, стваралачки деловати — одређена правила и ставове не само прилагођавати конкретним условима већ их тумачити и спроводити у духу нових захтева и интенција развитка. Значи, упоредо са уношењем још у већој мери стваралачког, самоиницијативног и самосталног у рад људи у њиховој свакодневној пракси у јединицама — наравно у духу општих прописа и наше војне политике — расте и потреба организованијег студијског рада одговарајућих органа и установа. Свестраније изучавање најактуелнијих проблема и благовремено доношење адекватних решења и нужних ставова неоспорно представља важну основу идејног јединства и јединствене праксе целокупног нашег састава. Наиме, студијски рад, потпуније и благовремено расветљавање најкрупнијих питања које намеће развитак, постаје све више важна претпоставка квалитетне и ефикасне идејно-политичке активности старешина.

„Учинак“ идеолошко-политичког рада у већој или мањој мери опредељује и низ других фактора, међу којима садржај па и организационо-методичка питања имају са становишта ефикасности посебан значај.

САДРЖАЈ ИДЕОЛОШКО-ПОЛИТИЧКОГ РАДА

Логичан закључак из разматрања фактора ефикасности идеолошко-политичког рада био би да садржај тог рада нужно мора произлазити из идејно-политичких проблема и појава у друштву, у првом реду, у јединицама, како би што више доприносио оспособљавању старешина — комуниста за успешну идејно-политичку активност, за успешну борбу са разним штетним схватањима и негативним појавама.

Особеност идеолошко-политичког рада у трупи је управо у томе што је по садржају — у одређеном смислу и по начину обраде — више израз текућих непосредних проблема, појава и задатака у јединицама, за разлику од војних академија, школа и неких других сталних институција где се систематски и целовитије изучавају поједине области и предмети идеолошког образовања.²

Захтев за већим повезивањем идеолошког рада са актуелним проблемима и задацима могао би се једнострано и практицистички схватити, што би у пракси значило потценити потребу изучавања неких основних теоријских принципа и темеља марксистичке науке и нашег друштвено-економског и војног развитака. И најкрупнија теоријска питања могу бити врло актуелна управо са становишта идејне борбе, проблематике и задатака јачања Армије. Разлика је ту у начину и дубини обраде. Док је за једну групу текућих питања и проблема довољно информативно — усмено или писмено — праћење, дотле ће за групу питања која има већи и трајнији значај за идеолошко и војно-политичко уздизање старешина и њихову политичку активност у јединицама и у друштвеном животу земље, требати дуже и темељитије изучавање и кроз сталније облике рада. Али тематика из обе групе питања се одређује на основу идејно-политичких проблема и захтева даљег развитака друштва и Армије.

Садржај идеолошког рада нормално обухвата два основна — стална подручја: а) нашу друштвено-економску и друштвено-политичку стварност и б) одбрану земље и Армију као део те стварности. Постоји само једна заједничка политичка линија СКЈ о свим битним питањима изградње социјализма и његове одбране за све комунисте Југославије. Због тога је нормално да основне законитости, проблеме и задатке нашег друштвеног развитака сви изучавамо, без обзира на ком сектору радимо. То је извесна гаранција идејног јединства и јединственог наступања свих субјективних снага у земљи. Пошто је нама у Армији главни задатак припрема одбране земље, то је изучавање проблематике одбране и Армије од посебног значаја. Дискусија о томе које је подручје у војсци значајније је неоснована. Та подручја се ни привремено не могу међусобно супротстављати. Која ће тематика у конкретним плановима преовлађивати то ће зависити од конкретних задатака и идејно-политичких проблема.

Свако ово подручје има опет своја два аспекта: 1) општедруштвени и 2) „локални“. Паралелно са изучавањем општедруштвених проблема и опште политике (укључујући ту и спољну) за целу земљу, неопходно је сагледавати њено конкретно остварење у комуни и уопште изучавати комуналну проблематику. И на армијском тлу изучавање општих проблема, заједничких за целу Армију, напосе дубље изучавање доктрине и физиономије општенародног рата у целини, не може потиснути текуће унутарармијске проблеме сваког пука, сваке јединице.

Поред тога и подручје општедруштвено и подручје одбране земље садрже одређену тематику која је за политички живот и рад

² Истина, самосталним индивидуалним радом изван — и све већи — број старешина тек у јединицама почиње дубље, целовитије и систематскије да ради на свом уздизању и изучавању области које су више у сфери његовог интересовања и функције.

поједнако значајан за све старешине, као и тематику која је посебно значајна и интересантна само одређеним категоријама (с обзиром на дужност, струку па и на ниво, лични интерес итд.). Ова друга тематика омогућује појединим категоријама старешина да не само задовоље „свој“ интерес већ и, управо у вези с тим, дубље спознају одређене проблеме с обзиром на функционалну дужност, задатке у друштвено-политичком раду у комуни итд.

Посебан третман војно-политичке тематике условљен је чињеницом да радимо у Армији, односно потребом да идеолошко-политички рад буде сврсисходнији, функционалнији, више повезан са нашом праксом, проблемима и појавама, да више утиче на идејно-политичку активност старешина у првом реду у њиховим јединицама.

У том се смислу и општедруштвена тематика одређује првенствено на основу идејно-политичких проблема у јединицама, односно уносе се у план она питања и проблеми о којима у јединици има различитих схватања и поступака. Сасвим је природно да се, на пример, у јединици у којој би изванредан број људи испољавао сумњу у снагу и перспективу самоуправљања (макар се радило и о незнатном броју и сасвим безазленој форми) та материја уврсти у план идеолошког рада и да се солидније изучи, јер је у питању однос према основном правцу развоја нашег друштвеног система. Исто је тако неоспорно да се та тематика изучава на такав начин да најефикасније — убедљиво и ненаметљиво — одговори на разна несхватања, сумње, на идејно-политичке појаве у тој области уопште, да утиче на њихово отклањање и тиме допринесе идејном и акционом јединству старешинског састава.

Или, да узмемо други пример. Ако у јединици има појава да војници хвалишу животни стандард на Западу, обезвређују наше резултате па и друштвени систем у целини, било би бесмислено не разматрати то не само у организацијама СКЈ већ и кроз тематику идеолошког рада. Социјализам је, изгледа, законито победио у економски заосталим земљама, док је ослонац империјализма у економски најјачим земљама. Та околност може да отежава људима са малим теоријским знањима да правилно сагледају снагу и преимућства социјализма као новог друштвеног система и да изазове низ идејних и идејно-политичких проблема, олакша негативан утицај са Запада, замагљује перспективу развоја итд. озбиљне потешкоће у изградњи социјализма у земљи (са којима припаднике Армије морамо још више и потпуније упознавати) уз наведене околности могу — без ширих погледа и озбиљнијег познавања савремених друштвених кретања — да слабе револуционарни романтизам који је, по свему судећи, утолико потребнији уколико се социјализам гради у тежим условима.

Наоружање старешина и свих комуниста са потребним знањима, подацима, аргументима и чињеницама, омогућава да свестраније и боље сагледају услове у којима су се те земље брже развијале (бивше империје, извлачење великих екстрапрофита из колонија, неравномерност развоја, светске цене итд.), као и да увиде предност социјализма као друштвеног система уопште, а посебно нашег облика непосредне социјалистичке демократије — нарочито у погледу положаја и друштвене улоге нашег човека, темпа развоја наше земље итд. То је услов аргументованије и ефикасније борбе против наве-

дених појава, којом би се у цео проблем унело више јасноће и перспективе. Разумљиво, то је само пример који показује како неко крупно теоријско питање може бити веома актуелно са становишта праксе и конкретне идејно-политичке и морално-политичке проблематике и активности у јединицама.

У пракси је, међутим, мало занемарена војна тематика, што истиче потребу за интензивнијим и организованијим изучавањем војно-политичких проблема, односно идејно-политичких и теоријских проблема на подручју одбране земље. При томе треба имати у виду да се и на том подручју (као делу друштвеног живота) води идејно-политичка борба, јер оно на својеврстан начин одражава особености нашег прогресивног друштвеног кретања са свим потешкоћама и проблемима. Сем тога, ни оно није и не може бити имуно од страних утицаја и на њему треба непрекидно водити борбу против анархолибералистичких али и против бирократско-конзервативистичких схватања. На подручју одбране земље делују неки специфични фактори који су ван нашег друштвеног утицаја. На пример, развој и достигнуће савремене, напосе ратне технике; стране војно-политичке концепције и сл. неоспорно врше одређен директан утицај. Али, управо зато што утичу и често намећу крупне идејно-политичке проблеме (појаве дефетизма и неверице у сопствене снаге, а у вези с тим деморализацију и неактивност итд.), нужно их је пратити, познавати и изналазити адекватне облике за њихово паралисање.

То што се Армија карактерише још увек нужним посебно-стима само потенцира осетљивост идејно-политичких струјања, утицаја и борбе на њеном тлу. Али је сама борба неизбежна и некорисно би било не сагледавати је и не каналисати у правцу изградње чврстог идејног и акционог јединства.

Смисао идеолошко-политичког рада и на овом подручју је управо изграђивање јединствених схватања и поступака, стално јачање идејне, војнотеоријске и морално-политичке монолитности старешинског и војничког састава и њихове дубоке уверености у неопходност и могућност одбране земље. Том циљу и тематика мора одговарати. Погрешна гледања и поступци на подручју односа, дисциплине, рада на функционалним дужностима, као и погрешно гледање на снагу и начин одбране земље итд. су много деликатнији због природе предмета. Борба за јединствена гледања и јединствену активност мора на том подручју бити суптилнија, нужна и важна чак и на „ситницама“. У вези с тим све је актуелније боље изучавање унутар-армијских проблема и проблема одбране земље у ширем смислу.

Све очигледнија је потреба за бољим материјалима и студиознијим обрадама појединих унутарармијских питања (штедња, однос претпостављени — потчињени итд.), које би уносили више светлости у проблеме, омогућавале комунистима да им у својој политичкој акцији прилазе шире са њихове идејно политичке стране, да се са више снаге и аргумената боре против неправилних и штетних схватања и поступака. Наиме, код извесног броја активиста аргументације су доста сиромашне, а понегде се свде на „потребно је“, „тако се у војсци мора“ итд. Тиме се, међутим, не може много постићи у подизању свести, јачању уверења и развијању ненаметљиве идејно-васпитне активности.

Правила су незаменљива, значе много, али ипак представљају само основ за рад. Уосталом, и правила, баш ради њихове потпуније материјализације у свести и пракси људи, морају имати своју идејно-теоријску подлогу. Упоредо са правилном о војној дисциплини, природно је да иде и идејно-теоријска студија о дисциплини, како би се обезбедило идејно јединство погледа на дисциплину и однос уопште. За политичко-васпитну активност често много значи чак и обичан коментар одређеног прописа.

Не мањи значај добијају проблеми и питања одбране, односно она питања чијим изучавањем старешине шире сагледавају нужност, могућност и снагу наше одбране као, на пример: повезаност и условљеност борбе за мир и јачање одбрамбене способности земље; учење класика о рату и оружаном сили и одбрани; проблеми и могућности одбране малих земаља у савременим условима; фактори који опредељују начин вођења рата; улога (и садржај) војне силе у савременим друштвеним кретањима; војно-политички положај Југославије; доктрине ограничених и локалних ратова; питање рата и социјализма итд.

Актуелније постаје и питање изучавања проблема и задатака тзв. психолошког рата. То опет, са своје стране, заострава проблем литературе — сређивање постојећих, али често јако разбацаних материјала и обраду многих ових и сличних проблема. Такође је неопходно изучавање свих других питања која живот намеће, о којима се различито дискутује и поступа, која су значајна за даљу изградњу Армије и подизање њене борбене способности.

ОРГАНИЗАЦИЈА, ОБЛИЦИ И МЕТОДЕ ИДЕОЛОШКОГ ОБРАЗОВАЊА

Учинак идеолошко-политичког рада зависан је и од организационо-методичких решења.

Строго централизовано одређивање тематике за све јединице, неминовно би, поред осталог, водило одвајању садржаја (па и начина обраде) од конкретних потреба јединица, као и старешина у њиховој друштвено-политичкој активности.

И факултативност, као један од принципа организације идеолошко-политичког рада у јединицама, има за циљ да тај рад учини сврсисходнијим па тиме и ефикаснијим. Наша стварност је толико динамична и сложена да је постало немогуће са истим интензитетом пратити и проучавати сва питања. Паралелно са изучавањем основних питања нашег развика од стране свих старешина, одабирање и изучавање питања за која појединци имају посебан интерес и потребу постаје неминовност и непосредније служи њиховој активности на идеолошком уздизању и у функционалном раду. Неоспорно је да слободно опредељивање старешина на изучавање оних питања која су у складу са њиховим потребама омогућава већу функционалност идеолошког рада. Потребе се формирају првенствено у пракси, у раду, у идејно-политичкој активности и уколико тематика идеолошког рада више одговара потребама, утолико више поспешује ту активност и праксу старешина. Посебна заинтересованост за одређену тематику, односно већа лична мотивација, без сумње је гарант не само интензивнијег већ и ефикаснијег идеолошког рада — наравно под претпоставком да се факултативност правилно схвати, консеквентно спроведе и материјално обезбеди.

Кад је извршен основни — полазни задатак, то јест, кад су одабрани адекватни садржаји (према знању, задацима, потребама и жељама старешина), организован рад и обезбеђена одговарајућа литература, онда је успех у изучавању тих садржаја највише зависан од начина обраде — од организационо-методских решења. Индивидуални рад је, неоспорно, основни организациони облик и претпоставка целокупном успеху. Он је, свакако, најзначајнији и у погледу ефикасности идеолошког рада.³

Самосталан (индивидуални) рад на идеолошком уздизању даје највеће резултате и то не само у образовном већ и у васпитном смислу. Знања која се стичу уз веће напоре, личним мисаоним напрезањем, постају трајнија и прелазе у чвршћа уверења. Појединац дубље улази у суштину проблема, чвршћи је и сигурнији у својим оценама, па отуд природно и у поступцима. И обрнуто, знања која се „примају“ од других и „ускладиштавају“ у главама појединаца брже ветре, мање су њихова „сопственост“ — израз личних уверења, и у целини мање ефикасна. Самосталан рад на личном уздизању је законито јаче повезан са праксом, са искуством и политичко-васпитном активношћу појединаца. Све и кад би хтео, човек, у самосталном проучавању одређеног питања, не може а да не „зове у помоћ“ своје искуство, своју праксу. С друге стране, предност индивидуалног рада, са гледишта ефикасности је управо у томе што сваки појединац може слободно бирати тематику према својим потребама: функционалним, васпитно-политичким и другим. Неоспорно је, значи, да самообразовање — готову кад је усмеравано и вођено — даје велике резултате и у смислу ефекта идеолошко-политичких знања.

Чиниоци који утичу и у крајњој линији детерминишу интензитет, квалитет и ефикасност индивидуалног рада су разноврсни: свест о потреби учења, која је опет претежно условљена одговарајућим ангажовањем у раду; обавеза постављена од команди или организације СКЈ; неки лични интереси материјалне, моралне или друге природе (стицање квалификације, извесно погодовање у служби и сл.); конкретна материја која се изучава, односно њена вредност и актуелност — повезаност за непосредним интересом људи — општим и појединачним; затим, квалитет организације и методике рада итд. Вредно

³ Наравно да је у пракси неопходно примењивати и све друге облике (циклусе, семинаре и сл.) што је условљено већим бројем питања и проблема, различитим интересом и потребама, могућностима старешина и колектива, а посебно, специфичном наменом појединих облика. Неки од ових облика и са становишта ефикасности заслужују одређену пажњу. Тако, на пример, у домовима се за актуелну проблематику најчешће користе предавања у класичном виду (мислим на предавања као организациони а не методски облик рада). То је делом оправдано с обзиром на релативно висок ниво старешина, најмањи утросак времена, могућност систематског и прегледног излагања грађе итд. Међутим, сигурно је да ће исто предавање ако се комбинује са дискусијом дати боље резултате и у погледу ефикасности. Ако се створи слободна и погодна атмосфера старешине се осећају као да се налазе на заједничком послу са предавачем, што повећава њихову активност, интересовање и одговорност. Ствара се могућност да се кроз дискусију развију и пробуде одређени ставови и схватања, да се супротстављају различита мишљења, да се проблеми осветљавају из свих углова, па и у погледу праксе и идејно-политичке проблематике. Неоспорно је да то даје већи ефекат не само у образовном већ и у васпитном погледу. Слично је и са другим облицима (предавања у којима учествује више предавача, јавни интервјуи итд.).

је уочити да је удео принуде — обавезе у учењу мањи уколико је развијенија свест, односно уколико је јачи неки лични интерес, који не мора бити материјалне природе. Неоспорно је исто тако да је и ефикасност овог рада — мисли се на његов ефекат на подручју уверења и поступака — већи уколико су јачи морално-политички интерес за учењем и свест о потреби сопственог уздицања. Основа стимулирања индивидуалног рада је, дакле, пре свега, у фаворизовању тих фактора. Очигледно то је, у првом реду, и смисао организације и усмеравања индивидуалног рада.

Не поричући највећи значај развијања свести о потреби учења, сматрам да у нашим условима треба више сагледати значај личног интереса уопште, његовог каналисања у корисном правцу и тражења организационих и других решења која би у већој мери активирала лични интерес за самосталан рад.⁴

Иако треба користити и све друге могућности и тражити нова решења за развијање личног интереса људи за учење, ипак, највећи значај има развијање свести о потреби учења која би произлазила из ангажовања на функционалном раду и идејно-васпитној активности. Индивидуалан рад који произлази из свести постаје унутарња потреба људи. Највеће резултате даје самостално учење које произлази из уверења и борбе људи у пракси за своје ставове, за спровођење духа политичке линије СКЈ и њихове тежње да се оспособе управо за такву активност. Индивидуалан рад је и брана против апстрактно-теоријског учења, шаблонизма, односно неефикасности идеолошког образовања. Друг Кардељ, говорећи о значају индивидуалног рада, у вези с тим каже: „Јер, само ако се комунист сам лично оријентисе на то да продубљује своје знање да би се више оспособио за борбу на сектору на коме стоји, само у том случају те студије заиста неће бити догматске, апстрактне и шаблонске, него везане за живу праксу. Разуме се, треба и разним дописним курсевима итд. помагати образовање комуниста и других свесних бораца за социјализам. Али основно је, ипак, да код комуниста развијамо онај интимни унутрашњи императив који ће им налагати као првенствени задатак да се оспособе како би могли непосредно сваког тренутка, где год се налазили, да реагују на антисоцијалистичке појаве и тенденције.“⁵

⁴ Као пример може послужити ванредно школовање у Политичкој школи ЈНА. То је, у ствари, комбиновано, ванредно-дописно школовање, јер садржи елементе и једног и другог. Али због те своје карактеристике оно само олакшава ванредно студирање и самосталан индивидуалан рад слушалаца. Иако ова Школа нема довољно одређен статус, број ванредних слушалаца није мали. У порасту је управо број ванредних слушалаца у малим гарнизонима, што, поред осталог, стално побољшава и услове за факултативан рад у тим местима. Око три четвртине ових слушалаца интензивно ради и редовно излази на испите и семинаре, а доста их је већ завршило Школу.

Повољнијим регулисањем статуса и неких других питања Школе (привлачањем одређених предмета у цивилним школама и сл.), она би постала много привлачнија и за ванредне слушаоце.

Предност овог школовања је у томе што је јаче повезано са праксом, са идејно-политичком активношћу, са радом у јединицама и друштвено-политичким организацијама.

⁵ Е. Кардељ. *Проблеми наше социјалистичке изградње* књ. IV, стр. 145, издање *Култура*, Београд, 1960. год. (латиница).

Према томе и индивидуални рад старешина — комуниста ће бити успешнији и ефикаснији уколико више буде функција њихове идејно-политичке активности. Са тог аспекта треба првенствено пратити потребе и могућности људи и свестрано им помагати (у сагледавању идејних струјања и појава; у вези с тим у избору тематике и литературе; у формирању метода и технике самосталног рада итд.).

И правилан избор и примена метода у обради одговарајуће тематике представља значајан моменат у подизању ефикасности идеолошког образовања.

Предавања ће увек бити потребна, могућна и корисна, нарочито кад је циљ само информисање старешина о неком проблему без његовог дубљег изучавања — а тога ће увек бити. И дебате и дискусије у већим групама, у циљу размене мишљења, јесу и могу бити још корисније и са становишта ефекта идеолошког рада. Поготово кад је дискусија повезана са идејном борбом у пракси, у животу, са појавама у јединици. (Не може, према томе, бити ирелевантно ко су руководиоци дебатних група и како се припремају.) Веће повезивање дискусије са практичним проблемима, не значи практицизам, занемаривање ширине и дубине обраде материје — већ обратно. Ако се на дебати о Уставу и народној одбрани, или о дисциплини, дискутује повезано са одређеним појавама и неправилним гледањима, онда то не само подиже интерес већ и квалитет и дубину обраде, а посебно позитивно утиче на ставове и активност људи. Теоријско расветљавање конкретних проблема увек је ефикасније од апстрактног, „академског“ теоријског рада.

Треба користити и друге методе, односно методске облике. Али, уопште узевши, а нарочито са становишта интензивирања индивидуалног рада и развијања смисла за идејно-политичку активност у пракси — а управо то двоје има у овом разматрању изузетан значај — далеко веће резултате даје рад у мањим групама (са разним варијантама). Рад у малим групама омогућује сваком појединцу да дође до изражаја, да се оспособљава за усмено изражавање и формулисање својих мишљења и ставова, да се за њих бори и слично.⁶ Дискутујући, бранећи своје мишљење, супротстављајући аргументе, дубље се улази у бит проблема, али и веже за своје и усвојено мишљење. А управо то учвршћује ставове и јача активност.

У целини, правилно коришћење и комбиновање принципа и метода идеолошког образовања много доприноси да стечена знања постану уверења људи. Само тада ће она добити значење руководства за акцију, а то је крајњи циљ који образовањем уопште па и идеолошко-политичким желимо постићи. Резултат таквих знања треба да буде способност сваког припадника Армије да зна да политички мисли, да уме да одређена знања користи и помоћу њих тумачи нове појаве и догађаје, да та знања буду његова стваралачка, да прерасту у његове поступке и свакодневну идејно-политичку активност.

Пуковник

Есад ЦЕРИЋ

⁶ То је, према томе, и најбољи пут да се неко питање темељито изучи и научи, а истовремено посредна контрола и мотивација индивидуалног рада.